

RAPORT ȘTIINTIFIC PE ANUL 2014

« Doctrine, idei, manuscrise. Noi instrumente pentru studiul receptării tratatului 'Liber de causis' în filosofia medievală occidentală (sec. XIII-XIV) »

Grant CNCS PN-II-ID-PCE-2011-3-0058, director de grant : Dragoș Calma

Munca membrilor echipei în anul 2014 s-a concentrat mai ales pe redactarea versiunilor definitive ale articolelor pentru volumul D. Calma (ed.), *Neoplatonism from the 13th to the 17th Century. Unpublished Commentaries on 'Liber de causis' and 'Elementatio Theologica'* (ISBN 978-2-503-55474-7), la prestigioasa editură Brepols. Articolele au fost redactate într-o limbă de circulație internațională, engleză sau franceză, și au fost trimise membrilor comitetului de redacție a colecției *Studia artisarum* unde volumul a fost acceptat spre publicare. Conform procedurii standard de evaluare a calității articolelor publicate de această colecție, articolele au fost trimise evaluatorilor externi (cercetători de la diverse instituții academice internaționale, specialiști recunoscuți în domeniile lor de specialitate). Articolele au fost acceptate, dar s-au propus diverse corecturi sau revizuri parțiale. Răspunsul din partea experților au venit la aproximativ 3 luni după trimiterea articolelor, iar lunile august-noiembrie au fost dedicate revizuirii articolelor conform sugestiilor primite. Din aceste motive s-a acumulat o anumită întârziere și volumul nu a fost publicat în toamna anului 2014 așa cum a fost obiectul inițial. Volumul a fost acceptat în vederea publicării, dar este în etapa punerii în pagină de către editura Brepols.

În anul 2014 au avut loc mai multe stagii de studiu în biblioteci din Germania și Polonia, precum și conferințe în țară (București) și în străinătate (Dijon, Pavia).

Un raport detaliat al fiecărui membru al echipei se găsește în continuare.

Dragoș Calma

Conferințe:

* participarea la școala de vară de la Dijon (Académie des Sciences et Belles Lettres) *Métaphysiques et cosmologies médiévales. Héritages philosophiques du Liber de causis* cu două conferințe:

- 15 septembrie 2014: D. Calma, „Le néoplatonisme du XIIIe au XVIe siècle: notes sur quelques découvertes”

- 17 septembrie 2014: D. Calma, „Cause et causalité dans quelques commentaires inédits au Livre des causes”

https://www.academia.edu/7699682/Programme_de_lEcole_dEt%C3%A9_de_Dijon

* participare la colocviul *Idee, testi e autori arabi ed ebraici e la loro ricezione latina. 3-4 dicembre 2014* organizat de Nicola Polloni la Universitatà di Pavia (Collegio Ghislieri) cu o conferință

- 3 decembrie 2014 : D. Calma, „Averroès dans quelques commentaires au Liber de causis”

Stagiu de cercetare :

Din fonduri proprii, D. Calma a efectuat în perioada 22.04.2014 - 02.05.2014 un stagiu de cercetare și documentare la biblioteca Amploniana de la Erfurt în vederea finalizării transcrierii comentariului păstrat în manuscrisul Erfurt, Amplon., CA 4° 236, f. 29r-33v. Cu această ocazie, D. Calma a început transcrierea comentariului sub formă de glose marginale (într-o scriitură foarte maruntă, a cărei lectură este foarte dificilă și pe alocuri imposibilă în copia PDF primită de la biblioteca Amploniana) a comentariului păstrat în manuscrisul Erfurt, Amplon., CA 220, f. 49r-56r: *Omnis causa primaria plus influat...* Glose: Inc.: *Liber iste, cuius subiectum sunt cause primarie, de quibus hic principaliter intenditur ...* Expl.: *... secundum suam unitatem ab aliis*. A verificat de asemenea cele câteva glose care se păstrează în manuscrisul Erfurt, Amplon., 2° 19, f. 93v-101v.

Activitate de cercetare-documentare / redactare articole :

* pregătirea în vederea publicării a volumului D. Calma (ed.), *Neoplatonism from the 13th to the 17th Century. Unpublished Commentaries on 'Liber de causis' and 'Elementatio Theologica'*, Brepols, Turnhout (ISBN 978-2-503-55474-7); munca de editor al acestui volum a constat în relectura tuturor articolelor primite spre publicare (12 articole), dialogul cu autorul fiecărei contribuții astfel încât nivelul științific să fie de bună calitate și experții externi să-l accepte spre publicare. Volumul în stadiul actual, ca document Word trimis editurii Brepols în vederea tehnoredactării, are 440 pagini (215.770 cuvinte).

* redactarea în vederea publicării a patru articole care vor apărea în volumul mai sus menționat

- D. Calma, „La tradition latine du ‘Liber de causis’. Textes et approches inédits”, 23p.
- A. Baneu et D. Calma, „Notes sur les gloses au ‘Liber de causis’ du manuscrit Augsburg Staatsbibliothek 4° Cod. 68”, 10p. (ediție de text inedit și comentariu istorico-filosofic)
- Dragos Calma et Iulia Szekely, „Henri de Gheysmaria auteur d’une disputatio de quolibet à l’Université d’Erfurt en 1414”, 25p. (ediție de text inedit și comentariu istorico-filosofic)
- Dragos Calma, „La connaissance réflexive de l’intelligence dans le commentaire sur le ‘Liber de causis’ attribué à Johannes Krosbein”, 20p. (ediție de text inedit și comentariu istorico-filosofic)

* munca de redactare a acestor articole a presupus trei etape de cercetare: transcrierea a trei texte inedite păstrate în manuscrise medievale; analiza istorică și doctrinală a comentariului (ipoteze privind autorii, datarea și originea acestor comentarii); redactarea propriu-zisă a articolelor. Este vorba despre comentariile inedite păstrate în manuscrisele:

- ms. Augsburg Staats und Stadtbibliothek 4° Cod. 68, f. 272va – 278ra
- ms. Erfurt, Amplon., CA 4° 236, f. 29r-33v
- ms. Uppsala, Universitetsbibliotek, C 639, f. 111r-114r
- ms. Aberystwyth, National Lib. of Wales, 2050 B, f. 60r-67v
- ms. Venezia, Marciana, VI 99, f. 111va-120va
- ms. Warsaw, Narodowa II 8057, f. 88v-143r.
-

Alexandra Baneu

Activitate de cercetare-documentare / redactare articole :

În anul 2014, A. Baneu a finalizat ediția comentariului la *Liber de causis* ce se găsește în manuscrisul Worcester CL, q. 90 între folio 54ra și folio 64vb. Acest demers a presupus corectarea transcrierii, depistarea surselor implicite și explicite, precum și identificarea structurii textului editat.

De asemenea, tot în acest an a scris și corectat articolul "Notes sur un commentaire inédit au *Liber de causis* attribué a Johannes de Mallingys - Worcester CL, Q. 90, f. 57ra-64vb". În cadrul acestuia discută o serie de probleme istorice și filologice: genul literar căruia îi aparține acest comentariu, contextul în care acesta a fost compus, cine este cel mai probabil autorul și importanța acestuia în epocă, etc. Articolul (70p.) va fi publicat în volumul D. Calma (ed.), *Neoplatonism from the 13th to the 17th Century. Unpublished Commentaries on 'Liber de causis' and 'Elementatio Theologica'*, Brepols, Turnhout (ISBN 978-2-503-55474-7).

De asemenea, A. Baneu a rescris, împreună cu D. Calma, și pregătit în vederea pulicării articolului „Notes sur les gloses au ‚Liber de causis’ du manuscrit Augsburg Staatsbibliothek 4° Cod. 68”, în volumul deja menționat D. Calma (ed.), *Neoplatonism from the 13th to the 17th Century* (10p.).

Alexander Baumgarten

Conferințe :

- conferința "Theologia philosophorum parcialis". Editarea comentariului anonim "Sapiencie quinto" la *Liber de causis*, 4 martie 2014, Centrul de Filosofie Antică și Medievală

- conferința "Ordine și haos în comentariul propoziției 2 al unui comentariu anonim la *liber de causis* din secolul al XV-lea", 17 iunie 2014, Colocviul "Ordine și haos", Universitatea din București, Facultatea de Filologie clasică.

Stagiu de cercetare :

În perioada 1-15 noiembrie a petrecut un stagiu la Biblioteca Jagellona din Cracovia, unde a avut ocazia examinării unuia dintre cele patru copii originale ale manuscrisului pe care îl editez. A reușit, cu această ocazie, să stabilească noi surse în perspectiva ediției finale: a identificat în arhivele bibliotecii un nou manuscris care conține un fragment important din comentariul pe care îl editează, iar acest fragment era deocamdată necunoscut întregii comunități științifice de profil. La aceasta se adaugă procurarea unei consistente bibliografii și stabilirea unor contacte cu specialiști polonezi ai domeniului.

Activitate de cercetare-documentare / redactare articole :

* redactarea în limba franceză a articolului „*Theologia philosophorum parcialis*. Un commentaire cracovien sur le *Liber de causis*” (64p.) pentru volumul D. Calma (ed.), *Neoplatonism from the 13th to the 17th Century. Unpublished Commentaries on ‘Liber de causis’ and ‘Elementatio Theologica’*, Brepols, Turnhout. Articolul cuprinde o analiză istorică (despre ipotezele probabile privind autorul, originea și datarea acestui comentariu), o analiză filologică (despre raportul dintre cele patru manuscrise și principiile ediției critice), o analiză doctrinală a mai multor teme importante din acest comentariu, editarea conform standardelor filologice a prologului și comentariului la prima propoziție din „*Liber de causis*”. Manuscrisele care transmit comentariul acesta sunt următoarele :

- Wrocław, Ossolineum, 734, f. 1r-30v
- Wrocław, Bibl. Univ., 6130, Milich., II, 78, f. 176ra-193va
- Krakow, Bibl. Jagellonne, 2088, f. 300r-322v
- Praha, Metrop. 1599 (O.15), f. 63r-81r

* editarea completă a comentariului anonim cracovian de care mă ocup. Se poate menționa că au ieșit 5149 de note critice filologice și 430 de note privind sursele. Aceasta ediție integrală va fi prezentată în vederea publicării la editura Brepols.

Adinel Dincă

Stagiu de cercetare :

Stagiul de documentare desfășurat între 11 iunie - 1 iulie 2014 în cadrul presitigioasei instituții *Herzog-August-Bibliothek*, din Wolfenbuettel, Germania, un spațiu consacrat la nivel european în ceea ce privește cercetarea textelor medievale și modern-timpurii, a avut în vedere pe de o parte adunarea de material bibliografic necesar studiului discutat mai sus, pe de altă parte a vizat cercetarea în original a câtorva manuscrise medievale care conțin copii ale lui *Liber de causis*, copii mai puțin discutate în circuitul științific internațional. Aceste texte - precum *Cod. guelf. Halmst. 577*, respectiv *Cod. guelf. Halmst. 1105* - provin de la universitatea Halberstadt, fondată în veacul al XVI-lea, dar și din alte colecții din nordul Germaniei (Braunschweig, Lueneburg, Kiel etc.).

Activitate de cercetare-documentare / redactare articole:

Studiul preconizat, intitulat "Medieval Evidences on *Liber de causis* and its Commentaries. A book historical view", care va apărea în volumul D. Calma (ed.), *Neoplatonism from the 13th to the 17th Century. Unpublished Commentaries on ‘Liber de causis’ and ‘Elementatio Theologica’*, Brepols, Turnhout, are în vedere o analiză, în premieră, a informațiilor furnizate cu referire la *Liber de causis* (fie asupra textului în sine, cât și asupra comentariilor sale, dar și a altor texte care pot fi aduse în strânsă legătură cu acesta, cum ar fi receptarea operei lui Proclus) de către diferite surse medievale, îndeosebi „cataloge” ale bibliotecilor din epoca manuscrisă. Premisa fundamentală a cercetării a fost convingerea că o imagine cât mai

completă asupra răspândirii și circulației în spațiu și timp a acestui text fundamental, *Liber de causis*, nu poate fi reconstituită doar pe baza fondului de texte care a supraviețuit până astăzi, ci doar în corelație cu mărturiile directe din epoca în care textele au fost redactate și/sau copiate.

Mihai Maga

Stagiul de cercetare :

În perioada 2-14 octombrie a făcut cercetări la Departamentul de manuscrise al Bibliotecii Jagiellonska din Cracovia. Într-o primă instanță a verificat cataloagele bibliotecii pentru indicii privind manuscrise nereperate încă, incomplet descrise sau care prezintă interes general. Apoi a consultat 26 de manuscrise, printre care: BJ 191, BJ 325, BJ 723, BJ 1292, BJ 1499, BJ 2091, BJ 2232, BJ 2400, BJ 2509 etc. Au prezentat interes discursurile universitare, care indică preferința magiștrilor pentru anumite teme și surse, dar și o tradiție specifică Europei centrale din secolele XIV-XV. A putut constata astfel că tratatul *Liber de causis* nu este menționat, deși câteva comentarii au supraviețuit (ex. BJ 505, BJ 1499, BJ 2088, BJ 2176).

Activitate de cercetare-documentare / redactare articole:

În 2014 obiectivul meu său fost definitivarea ediției și a studiului introductiv pentru comentariul anonim la *Liber de causis* atribuit lui Pierre d’Auvergne. Pentru ediție, a re-verificat transcrierile manuscriselor, a făcut corecturi ortografice, gramaticale și de punere în pagină ; a parcurs împreună cu directorul de grant, pe *quaestiones*, textul celor două forme conservate, comparându-le și între ele pentru a clarifica sensul textului. Pentru studiu, a comparat comentariul în lucru cu comentariul lui Pierre d’Auvergne la *De caelo*, iar din această comparație au rezultat diferențe doctrinare care susțin ideea că Pierre d’Auvergne (menționat ca autor de o mână ulterioară în ms. Wien, ÖNB, 2330) nu este autorul comentariului.

Comentariul a fost transcris din manuscrisele :

- Wien, ÖNB, Codex Vindobonensis Palatinus 2330, ff. 107ra–107rb
- ms. Paris, BnF, lat. 15819, ff. 308rb-308va;
- ms. Paris, BnF, lat. 15815, ff. 172vb-173rb

Articolul „Remarques sur le commentaire au *Liber de causis* attribué à Pierre d’Auvergne” (44p.) va fi publicat în D. Calma (ed.), *Neoplatonism from the 13th to the 17th Century. Unpublished Commentaries on ‘Liber de causis’ and ‘Elementatio Theologica’*, Brepols, Turnhout.

A făcut întreținerea uzuală a site-ului (monitorizare de securitate, depanare).

Iulia Szekely

Conferințe :

* participarea la școala tematică „Méthaphysique et cosmologie. Héritages philosophiques du *Livre des causes*“, 15-20 septembrie 2014, Dijon, Franța, organizată de Dragos Calma.

https://www.academia.edu/7699682/Programme_de_lEcole_dEt%C3%A9_de_Dijon

* conferință cu titlul: „*Les questionnes de quolibet* sur le *Liber de causis* dans l’Europe centrale au XVe siècle“ în cadrul școlii tematice „Méthaphysique et cosmologie.Héritages philosophiques du *Livre des causes*“, organizata de D. Calma – in 19 septembrie 2014,

Stagii de cercetare :

Stagiu de cercetare, din fonduri proprii, în perioada 22.04.2014-02.05.2014 la prestigioasa bibliotecă Amploniana de la Erfurt (Germania) în vederea consultării fondului de manuscrise. A consultat peste 20 de manuscrise, a lucrat în detaliu descrierea codicologica a manuscriselor CA 4° 316 și CA 4° 236. Munca la acest din urmă a permis identificarea altor comentarii la *Liber de causis*, necunoscute pînă atunci. De asemenea, a identificat mai multe colecții cu *questionnes de quolibet* provenind din mediul universitar german al secolului XVe, colecții care erau total necunoscute și care vor face obiectul cercetărilor sale viitoare. A constituit o importantă bibliografie, a facut poze, atât manuscriselor, cât și diverselor cărți din bibliografie.

Activitate de cercetare-documentare / redactare articole:

* transcrierea mai multor *questionnes de quolibet* din mai multe manuscrise conservate la Erfurt, Bibliotheca Amploniana. Acestea au servit la alcatuirea unor tabele comparative care au permis evidentierea diverselor structuri ale acestor dispute *de quolibet* și la conferinta din 18 septembrie 2014 de la Dijon). Aceste *questionnes* sunt urmatoarele:

- Erfurt Bibliotheca Amploniana, o *questio* anonima, ms. CA 4° 236: f. 35r - 36v
- Erfurt Bibliotheca Amploniana, ms. CA 4° 236: f. 62v
- Erfurt Bibliotheca Amploniana, ms. CA 4° 236: f. 47v – 49v
- Erfurt Bibliotheca Amploniana, ms. CA 4° 437: f.1r-v
- Praga, ms. V C 42: f.102r-103v

* descifrarea tuturor incipiturilor et expliciturilor din ms. Uppsala, C 639 : rezultatul a fost identificare altor comentarii la *Liber de causis*, total necunoscute comunității științifice.

* transcrierea comentariului la *Liber de causis* din ms. Erfurt Bibliotheca Amploniana CA 4° 316: f.43r-53v (50 p.), care va fi publicat impreuna cu o introducere istorico-filosofică în articolul „*Les questionnes de quolibet* sur le *Liber de causis* à l’Université d’Erfurt au XVe siècle” care va apărea în volumul D. Calma (ed.), *Neoplatonism from the 13th to the 17th Century. Unpublished Commentaries on ‘Liber de causis’ and ‘Elementatio Theologica’*, Brepols, Turnhout.

* finalizarea articolului și a ediției despre *Questio de quolibet* de Henri de Gheysmar, scris în colaborare cu Dragos Calma. Au fost identificate elemente noi ale vieții acestui autor, alte texte scrise de acesta și testamentul acestuia (la Archivele orașului Hamburg); acestea vor fi studiate și publicate în articole viitoare. S-a identificat mai ales copierea tacită în această *Questio de quolibet* a mai multor fragmente provenind din comentariul inedit atribuit lui Adam de Bocfeld, iar această receptare târzie (mai bine de două secole după scrierea acestuia din urmă) deschide noi perspective de cercetare atât în ceea ce privește comentariul lui Adam de Bocfeld, cât și în ceea ce privește sursele lui Henri de Gheymar. Aceste informații sunt descrise în articolul Dragos Calma et Iulia Szekely, „Henri de Gheysmar auteur d’une *disputatio de quolibet* à l’Université d’Erfurt en 1414” care va apărea în volumul D. Calma (ed.), *Neoplatonism from the 13th to the 17th Century. Unpublished Commentaries on ‘Liber de causis’ and ‘Elementatio Theologica’*, Brepols, Turnhout.